

Фундаментальне дослідження в царині міжнародно-правової науки*

24

Анатолій ПАВКО,
доктор історичних наук,
професор, завідувач кафедри
суспільних та політичних наук НАУ

Іван ГРИЦЕНКО,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, декан
юридичного факультету
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка

Фундаментальное исследование в области международно-правовой науки

Анатолій ПАВКО, доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой общественных и политических наук НАУ

Іван ГРИЦЕНКО, доктор юридических наук, профессор, заслуженный юрист Украины, декан юридического факультета Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Fundamental research in the field of international jurisprudence

Anatoly PAVKO, Doctor of Historic Science, Professor, Head of Chair of Social and political Sciences of NAU

Ivan GRITSENKO, Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Dean of the Faculty of Law of Shevchenko Kyiv National University

Суспільно важливі, резонансні події глобального виміру й значення, нерідко драматичні та суперечливі за своїми політико-правовими оцінками й геополітичними наслідками, які відбулися з початку XXI століття у світі й Україні, виразно засвідчують, що міжнародне право було та надалі залишається ефективним, добре апробованим регулятором міжнародних

відносин між цивілізованими країнами, націями, народами. На наш погляд, перманентні кризові явища, глибокі цивілізаційні конфлікти й розлами, які, на жаль, притаманні сучасним міжнародним відносинам, є ознакою не краху системи міжнародного права, а, навпаки, початку нового етапу її модернізації та розвитку відповідно до нових геополітичних реалій, торжества її ідеалів.

Слід підкреслити, що сучасне міжнародне право є одним із дієвих важелів держави для захисту на міжнародній арені її національних інтересів та суверенітету. Оптимальний баланс міжнародних і внутрішньодержавних зобов'язань, ініціатив, інтересів країни, їх гармонізація й діалектична взаємодія – не лише гарантія і тих, і інших, а й надійна міжнародно-правова основа сучасного світового порядку.

Вважаємо, що наука міжнародного права повинна послідовно, наполегливо, якісно та динамічно узагальнювати тенденції міжнародної практики, прискіпливо аналізувати виклики глобалізованого світу, постійно досліджувати еволюційні чи трансформаційні зміни в системі міжнародних відносин, напрями їх розвитку в правовому контексті. Вона має також із творчих, конструктивно-критичних позицій урахувати здобутки світової та вітчизняної міжнародно-правової думки, неухильно дотримуватися відповідності власній предметній проблематиці, спиратися на усвідомлене праворозуміння новітніх парадигм і доктрин міжнародно-правової науки, ефективно використовувати її методологічний інструментарій для пошуку об'єктивної, позбавленої політико-ідеологічних упередженостей

* Рецензія на кн.: *Енциклопедія міжнародного права: У 3-х т. / Редкол. Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Т. 1. А–Д. – К.: Академперіодика, 2014. – 920 с.*

та детермінант правової істини. Потрібно вказати на те, що інтелектуальний, теоретико-методологічний рівень вітчизняної міжнародно-правової науки, яка є невід'ємною складовою світової науки міжнародного права, значною мірою зумовлений наявністю розвинутого, вдосконаленого відповідно до сучасних вимог пізнання універсального понятійно-категоріального апарату, термінологічним розкриттям сутності, юридичної природи, особливостей явищ, процесів, понять складної та суперечливої міжнародно-правової дійсності.

У зв'язку з гострою потребою для сучасної вітчизняної міжнародно-правової науки в узагальнюючих, системних дослідженнях, необхідності подолання тенденції до її фрагментації значно актуалізуються питання підготовки спеціалізованих енциклопедичних юридичних видань академічного рівня. Саме до таких оригінальних фундаментальних наукових видань, що за своїми якісними параметрами наукового пошуку відповідають європейському рівню досліджень, на наше переконання, слід віднести «Енциклопедію міжнародного права» у трьох томах, перший том якої вийшов друком напередодні 2015 року в авторитетному видавництві «Академперіодика», відповідно до постанови Президії Національної академії наук України. У синтетичному репрезентативному вигляді науково-пізнавальне значення цього міжнародно-правового дослідження, його новаторський характер полягають у тому, що це є першим систематизованим узагальненням знань як у сфері науки міжнародного права, так і міжнародно-правової практики. Варто зазначити, що до останнього часу в українських енциклопедичних виданнях, присвячених правовій проблематиці, були відсутні словники, які в систематизованому вигляді й на новітній методологічній основі об'єднали б різноманітні знання з науки міжнародного права. Тому важливим є те, що саме на сторінках цієї енциклопедії аргументовано й коректно розкрито сутність та зміст широкого спектра понять і категорій міжнародно-правової науки. Складність і значення реалізації цього широкомасштабного дослідницького проекту полягає в тому, що категоріальний апарат є невід'ємним компонентом внутрішньої будови науки міжнародного права, як і будь-якої іншої науки, теоретичним засобом вироблення та систематизації нею знань про міжнародно-правову дійсність. Незважаючи на те, що не всі термінологічні поняття з однаковою мірою наукової глибини й аргументації розкрито в згаданому енциклопедичному словнику, проте всі вони, в сукупності їхніх взаємозв'язків, є елементами системної наукової методології, яку успішно застосував авторський колектив енциклопедичного видання під час дослідження понятійно-категоріального апарату міжнародно-правової науки.

Потрібно зауважити, що базовою установою для підготовки енциклопедії став Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, котрий останніми роками накопичив значний позитивний науковий і організаційно-практичний досвід підготовки енциклопедичних видань з правової проблематики. На наш погляд, неабияка заслуга численного авторського колективу енциклопедичного видання в тому, що йому вдалося піднятися на високий інтегральний рівень узагальнення величезного фактологічного масиву знань про міжнародне право.

Усі статті в «Енциклопедії міжнародного права» розміщені в алфавітному порядку. Символічним у цьому сенсі є, зокрема, те, що перший її том розпочинається зі статті, присвяченої Аахенському дипломатичному конгресу, який відбувся восени 1818 року в Німеччині за участю Росії, Австрії, Англії, Пруссії та Франції. Адже в документах цього конгресу було сформульовано наріжні принципи взаємовідносин держав у Європі. Зокрема, в підсумковій декларації, опублікованій

3 листопада 1818 року, наголошувалося, що «монархи, які вступили до союзу, визнають своїм головним і не порушним завданням у всіх відносинах, як між собою, так і з іншими державами, неухильне дотримання принципів міжнародного права». Такий підхід, на нашу думку, має стати імперативом і в сучасних міжнародних відносинах. Згідно з принципом алфавітного порядку перший том завершується статтею, в якій проаналізовано мало відомі біографічні та наукові здобутки французького правознавця, відомого фахівця з міжнародного права Р.-Ж. Дюпюї.

Уважне ознайомлення зі змістовим наповненням «Енциклопедії міжнародного права» дає підстави для умовного виокремлення в її структурі науково-тематичних блоків відповідно до специфіки міжнародного права. Це, зокрема, такі структурні компоненти:

- 1) історичні аспекти становлення та розвитку міжнародного права;
- 2) теоретичні питання науки міжнародного права, сутність міжнародно-правових доктрин;
- 3) міжнародно-правові документи (міжнародні договори, конвенції, декларації);
- 4) персоналії відомих представників міжнародно-правової думки;
- 5) міжнародні організації, спеціалізовані органи та установи ООН;
- 6) міжнародно-правова практика;
- 7) міжнародно-правова діяльність України.

Значачмо, що розкриття категорій і понять, статей, які відбивають особливості їхньої тематичної спрямованості, спирається на ґрунтовне фактологічне, теоретичне й правове підґрунтя, використання оригінальних джерел та новітніх міжнародно-правових досліджень.

Ознакою наукової новизни енциклопедичного словника, його творчого дослідницького характеру є розробка авторським колективом нових або ж певною мірою поглиблених, уточнених чи модифікованих понять міжнародно-правової науки. До них доцільно віднести такі, як: авіаційна подія (с. 26); акламація (с. 76–77); акреція (с. 78); архіпелажна держава (с. 157); берегове право (с. 248–249); гуманітарна інтервенція (с. 674–675); дебелияція (с. 680–683) тощо.

Позитивною рисою рецензованої праці є також те, що вона містить важливі біографічні дані про вітчизняних і зарубіжних юристів-міжнародників. У значній частині енциклопедичних статей, окрім біографічних відомостей про вчених-міжнародників, міститься коротка характеристика напрямів наукових досліджень, а також узагальнена оцінка теоретичних положень та висновків, які вчені обґрунтовували й розвивали у своїх працях. Безперечно, сучасна юридична громадськість, її наукова складова, особливо студенти та аспіранти, повинні мати можливість отримати достовірну інформацію з авторитетних джерел про своїх попередників, про засновників наукових шкіл у царині міжнародного права.

Водночас згадування в енциклопедичному виданні певних постатей міжнародно-правової науки є недостатньо переконливим, а тому викликає сумнів.

Отже, незважаючи на окремі недоліки концептуального, структурно-логічного, стилістичного та редакційного характеру, не використані повною мірою значні потенційні можливості високопрофесійного авторського колективу видання, «Енциклопедія міжнародного права» є вагомим внеском у науку міжнародного права.

З упевненістю можемо стверджувати, що для наукової спільноти, кваліфікованої, освіченої юридичної громадськості України «Енциклопедія міжнародного права» є своєрідним методологічним компасом, світоглядним орієнтиром для критичного осмислення та активізації наукових досліджень у царині міжнародно-правової науки.

